

ПРАВОВІ АСПЕКТИ ВАЛЮТНИХ ОБМЕЖЕНЬ, УВЕДЕНИХ НАЦІОНАЛЬНИМ БАНКОМ УКРАЇНИ ДЛЯ БІЗНЕСУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Постановки проблеми. Сучасна ринкова економіка України вперше за весь час незалежності стикається з такими об'єднаними і широкими валютними обмеженнями, введеними Національним банком України, які є наслідком повномасштабного вторгнення РФ на територію нашої держави. У цих умовах та євроінтеграційних процесів зростає інтерес до різних аспектів банківської діяльності, включаючи визначення понятійного апарату як на законодавчому рівні, так і в наукових дослідженнях. У вчених, як економістів, так і юристів, не склалося єдиної думки щодо введених валютних обмежень і щодо їх скасування центральним банком країни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню проблем правового регулювання валютних правовідносин і валютних систем, валютних операцій присвячені праці багатьох вітчизняних вчених, серед яких: Є. Алісов, В. Вишновецький, Л. Воронова, О. Качан, С. Кадькаленко, О. Костюченко, М. Кучерявенко, О. Орлюк, П. Пацурківський, А. Селіванов, М. Старинський, О. Шереметьєва та ін.

Метою статті є аналіз і розкриття введених валютних обмежень НБУ для бізнесу та формулювання власних пропозицій щодо удосконалення відповідного законодавства України щодо послаблення чи скасування деяких відповідних обмежень, з якими стикається бізнес щоденно.

Методологія дослідження. Методологічною основою здійснення статті є діалектичний метод, який ґрунтує взаємозв'язок і взаємозумовленість усіх соціальних процесів та суспільних явищ. Також використовувались такі наукові методи, як: логічний, історико-правовий, порівняльно-правовий, метод системно-структурного і структурно-функціонального аналізу.

Виклад основного матеріалу. Після повномасштабного вторгнення російських військ в Україну Верховна Рада ухвалила цілий ряд законів, які були спрямовані на дерегуляцію і зниження рівня оподаткування в період воєнного стану, а податкова служба призупинила, своєю чергою, майже всі перевірки юридичних осіб. Банківський ринок швидко зреагував на потенційні загрози для економіки після відповідних подій і НБУ достатню кількість обмежень, зокрема на валютному ринку.

Перш ніж висвітлювати введені НБУ відповідні обмеження, окремо спинимось на визначенні змісту таких дефініцій, як: «валюта», «валютна операція», «валютні цінності» та «валютне регулювання» в законодавстві України та наукових працях вітчизняних вчених.

У науці поняття «валюта» (італ. *valuta*, букв. – ціна, вартість) тлумачать як грошову одиницю; грошові знаки іноземних держав та кредитні кошти обігу і платежу, які виражені в іноземних грошових одиницях (векселі, чеки тощо) і використовуються у міжнародних розрахунках [1, с. 172].

До ухвалення Закону України «Про валюту і валютні операції» від 21.06.2018 № 2473-VIII [2] під валютними операціями в загальнотеоретичному розумінні визначали як діяльність підприємств, банківських і фінансово-кредитних установ, юридичних і фізичних осіб з приводу купівлі-продажу, розрахунків та надання в кредит іноземної валюти [3, с. 217]. Згідно з п. 1 ст. 1 цього Закону валютна операція – це операція, що має хоча б одну з таких ознак: а) операція, пов'язана з переходом права власності на валютні цінності та (або) права вимоги і пов'язаних з цим зобов'язань, предметом яких є валютні цінності, між резидентами, нерезидентами, а також резидентами і нерези-

дентами, крім операцій, що здійснюються між резидентами, якщо такими валютними цінностями є національна валюта; б) торгівля валютними цінностями; в) транскордонний переказ валютних цінностей і транскордонне переміщення валютних цінностей.

Також у п. 4 ст. 1 згаданого Закону дано визначення терміна «валютні цінності» – це як національна валюта (гривня), так і іноземна валюта та банківські метали. Раніше поняття «валютні цінності» містилось у ст. 1 Декрету Кабінету Міністрів України «Про систему валютного регулювання та валютного контролю» від 19 лютого 1993 року № 15-93 (втратив чинність) [4].

У своїй відомій монографії вчена О. Шереметьєва визначає валютне регулювання у вузькому значенні – як правову форму впливу спеціальних державних органів, держав / їх об'єднань на валютні відносини і валютну діяльність суб'єктів валютного права, суб'єктів валютних правовідносин у межах території окремих держав / об'єднань держав за допомогою сформованої ними системи принципів і норм національного і трансформованого у національне міжнародне валютне право з метою забезпечення захисту і стабільності національної валюти, платіжного балансу країни, створення сприятливих умов функціонування та розвитку національних товарного й валютного ринків, запобігання виникненню валютних ризиків і мінімізації негативних наслідків у разі їх настання [5, с. 122].

З точки зору широкого значення науковець визначає валютне регулювання як діяльність міжнародних організацій, об'єднань держав, держав, спеціальних державних органів зі встановлення системи правових принципів і норм, що забезпечують порядок обігу валютних цінностей, правила володіння, користування, розпорядження валютними цінностями на міждержавному (міжнародному) та внутрішньодержавному (національному) рівнях для забезпечення захисту і стабільності національних валют, платіжного балансу країн, що входять до складу міжнародних валютних організацій, створення сприятливих умов функціонування та розвитку національних і міжнародних валютних і товарних ринків, запобігання виникненню валютних ризиків, мінімізації негативних наслідків у разі їх настання, запобігання переростанню валютних ризиків у валютні кризи та правового забезпечення на цій основі добробуту громадян [5, с. 123].

З введенням на території України воєнного стану НБУ жорстко відреагував не зовсім у рамках ринкової економіки, але дієво для стримування усіх негативних процесів у економіці на той час. Відповідно до постанови Правління НБУ «Про роботу банківської системи в період запровадження воєнного стану» № 18 від 24 лютого 2022 року (далі – Постанова НБУ № 18), у першій редакції цієї постанови банкам було визначено ряд обмежень, а саме [6]:

– обмежити зняття готівки з рахунку клієнта в обсязі 100 000 грн на день (не враховуючи виплати заробітної плати та соціальних виплат), крім підприємств та установ, що забезпечують виконання мобілізаційних планів (завдань), Уряду та окремих дозволів Національного банку України без нарахування та зняття комісій;

– заборонити видачу готівкових коштів з рахунків клієнтів у іноземній валюті, крім підприємств і установ, що забезпечують виконання мобілізаційних планів (завдань), Уряду та окремих дозволів НБУ;

– зафіксовано офіційний курс на 24 лютого 2022 року;

– призупинити роботу валютного ринку України, крім операцій продажу іноземної валюти клієнтами;

– увести мораторій на здійснення транскордонних валютних платежів (крім підприємств і установ, що забезпечують виконання мобілізаційних планів (завдань) та Уряду, окремих дозволів НБУ);

– зупинити здійснення обслуговуючими банками видаткових операцій за рахунками резидентів держави, що здійснила збройну агресію проти України;

– банкам-емітентам електронних грошей призупинити здійснення випуску електронних грошей, поповнення електронних гаманців електронними грошима, розповсюдження електронних грошей.

Того ж дня початку широкомасштабної війни НБУ вніс ще ряд заборон та обмежень відповідно до постанови Правління НБУ «Про внесення змін до постанови Правління НБУ від 24 лютого 2022 року № 18 «Про роботу банківської системи в період запровадження воєнного стану» № 21

від 24 лютого 2022 року [7]. Уповноваженим установам заборонялось здійснювати за дорученням клієнтів транскордонні перекази валютних цінностей з України, крім випадків здійснення:

- власних операцій банків, включаючи розрахунки з міжнародними платіжними системами;
- імпорتنних операцій резидентів з купівлі товарів критичного імпорту за переліком, затвердженим Кабінетом Міністрів України (далі – КМУ);
- валютних операцій МФО, включаючи представництва МФО, а також валютних операцій резидентів і нерезидентів з переказу коштів в іноземній / національній валюті з метою розрахунків з МФО або з його представництвом;
- валютних операцій резидентами та нерезидентами для проведення мобілізаційних та інших заходів (потреб), визначених законами України, що регулюють відносини у сферах забезпечення національної безпеки та оборони;
- операцій з оплати витрат на лікування в медичних закладах іноземної держави, оплати витрат на транспортування хворих, оплати витрат, пов'язаних зі смертю громадян за кордоном (транспортні витрати та витрати на поховання);
- на підставі окремих дозволів (рішень) НБУ, що приймаються на підставі звернень КМУ, міністерств та інших державних органів України;
- переказів на користь дипломатичних представництв, консульських установ України за кордоном.

Також уповноваженим установам заборонялось здійснювати будь-які валютні операції:

- з використанням російських рублів і білоруських рублів;
- учасником яких є юридична або фізична особа, яка має місцезнаходження (zareestrovana / постійно проживає) в рф або в республіці білорусь;
- для виконання зобов'язань перед юридичними або фізичними особами, які мають місцезнаходження (zareestrovana / постійно проживає) в рф або в республіці білорусь.

Також постановою Правління НБУ «Про деякі питання діяльності банків України та банківських груп» від 25 лютого 2022 року № 23 [8] було затверджено Правила роботи банків у зв'язку з введенням в Україні воєнного стану. Ці Правила встановлюють особливості застосування банками України вимог окремих нормативно-правових актів Національного банку України в умовах воєнного стану, введеного Указом Президента України від 24 лютого 2022 року № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні» [9].

Надалі з прийняттям КМУ постанови № 426 від 09.04.2022 «Про застосування заборони введення товарів з Російської Федерації» повністю заборонено імпорт товарів з рф [10].

З 24 лютого 2022 року з дня введення НБУ валютних обмежень центральним банком країни постійно щомісячно моніторяться всі банківські операції, які проводять комерційні банки та відповідним чином скасовуються чи/та пом'якшуються ті чи інші валютні обмеження, ураховуючи потреби збереження макрофінансової стабільності, захисту міжнародних резервів, забезпечення першочергових потреб оборони, економіки та громадян, а також пропозиції суб'єктів фінансового ринку, що забезпечують зазначені першочергові потреби.

Таким прикладом є постанова Правління НБУ «Про внесення змін до постанови Правління Національного банку України від 24 лютого 2022 року № 18» від 30 листопада 2023 року № 155 [11], з її прийняттям було скасовано або дозволено певні дії із 1 грудня 2023 року:

- скасовано усі обмеження для банків і небанківських фінансових установ на обсяги можливого продажу ними готівкової іноземної валюти населенню. За оцінками НБУ, це сприятиме мінімізації різниці між готівковим і безготівковим курсами та в результаті стабілізації курсових очікувань і підвищенню стійкості валютного ринку;
- дозволено Експортно-кредитному агентству (далі – ЕКА) переказувати за кордон кошти для відшкодування / компенсації витрат за договорами страхування та перестраховування, укладеними з іноземними страховими (перестраховими) компаніями, а також для оплати витрат ЕКА, пов'язаних зі здійсненням таких операцій;
- розширено перелік послуг, для оплати яких дозволено здійснювати транскордонні перекази громадянам, включаючи учасників бойових дій, які внаслідок збройної агресії рф проти України потребують лікування або відновлення здоров'я за межами України. До відповідного переліку до-

дано супутні додаткові послуги, пов'язані з процесом лікування / реабілітації в медичних закладах іноземних держав, які є його невід'ємною частиною;

– дозволено оплату послуг, що є необхідними для створення належних умов для навчання студентів за кордоном. Зокрема: оплату за проживання, отримання візи на період навчання, трансферів від гуртожитку до навчальних офісів, харчування, страхування, медичних послуг у разі необхідності надання невідкладної медичної допомоги.

Також треба зазначити, що постановою Правління НБУ «Про внесення змін до постанови Правління Національного банку України від 24 лютого 2022 року № 18» від 20 лютого 2024 року № 24 [12] центральний банк країни оптимізує низку валютних обмежень, щоб запобігти непродуктивному впливу капіталу для захисту міжнародних резервів України та збереження стійкості валютного ринку. Цим нормативно-правовим актом НБУ уточнив умови купівлі-продажу валюти бізнесом.

Щоб відповідні операції не використовувалися для обходу діючих валютних обмежень, НБУ уточнює умови купівлі валюти підприємствами. Так, з 21 лютого 2024 року під час купівлі валюти бізнесом банки беруть до уваги не лише кошти в іноземній валюті, розміщені на поточних і депозитних рахунках клієнта, а й інформацію про незавершені валютні операції клієнта з банками на умовах «своп», за якими здійснено першу частину операції (з продажу клієнтом іноземної валюти банку).

Для того, щоб стимулювати повернення в Україну валютної виручки за експорт товарів, НБУ уточнив також особливості здійснення валютного нагляду банками. Починаючи з 21 лютого 2024 року, банки мають змогу завершити валютний нагляд за відповідними операціями лише за умови, якщо кошти від нерезидента надійшли в іноземній валюті. Натомість перекази в гривнях не є підставою для завершення валютного нагляду банком.

На початку повномасштабної війни Національний банк зафіксував обмінний курс гривні та запровадив низку адміністративних обмежень. Ці рішення допомогли запобігти паніці та забезпечити стабільну роботу фінансової системи, а також сприяли адаптації бізнесу та населення до умов повномасштабної війни. Але режим фіксованого курсу з жорсткими валютними обмеженнями має свої переваги та недоліки, з часом останні починають переважати.

Отже, постановою Правління НБУ «Про внесення змін до постанови Правління Національного банку України від 24 лютого 2022 року № 18» від 2 жовтня 2023 року № 121 [13] НБУ з 3 жовтня 2023 року перейшов до режиму керованої гнучкості обмінного курсу, продовжуючи реалізацію Стратегії пом'якшення валютних обмежень, переходу до більшої гнучкості обмінного курсу та повернення до інфляційного таргетування (далі – Стратегія) [14]. За цього режиму офіційний курс визначатиметься на основі курсу за операціями на міжбанківському ринку, а не встановлюватиметься директивно Національним банком відповідно до постанови Правління НБУ № 18, як це відбувалося з 24 лютого 2022 року.

НБУ розробив дорожню карту поступового пом'якшення валютних обмежень, яка загалом визначає етапи пом'якшення валютних обмежень. Основним критерієм визначення пріоритетності пом'якшення валютних обмежень є нагальність коригування викривлень на ринку та підтримка економічного відновлення з урахуванням відповідних ризиків для курсової стійкості та міжнародних резервів.

Дорожня карта загалом передбачає такі етапи з відповідним фокусом: I етап – мінімізація множинності обмінних курсів, лібералізація торгових операцій і сприяння новим кредитам та інвестиціям; II етап – лібералізація торгового фінансування, управління валютними ризиками банків, можливість репатріації відсотків за «старими» борговими зобов'язаннями та інвестиціями; III етап – можливість виплат за кредитами і інвестиціями, лібералізація операцій населення та операцій з деривативами, можливість кредитування нерезидентів та інвестицій за кордон.

Дорожня карта відображає такі пріоритети: пом'якшення обмежень за операціями, пов'язаними з рухом товарів і послуг, щодо пом'якшення обмежень за операціями, пов'язаними з потоками капіталу; пом'якшення обмежень за операціями з власною іноземною валютою щодо операцій за рахунок купленої іноземної валюти.

З введенням на території України воєнного стану, відповідно до Постанови НБУ № 18, за загальним правилом банкам заборонено здійснювати транскордонний переказ валютних цінностей з України / переказ коштів на кореспондентські рахунки банків-нерезидентів у гривнях / іноземній

валюти, крім обмеженої кількості винятків, вичерпний перелік яких передбачено п. 14 цієї постанови. Однак вищезгаданою постановою встановлено широкий перелік винятків з цієї заборони, який щомісячно майже розширюється.

Запроваджені НБУ тимчасові норми не дають змоги переказувати іноземну валюту за кордон для погашення та обслуговування українськими підприємствами-позичальниками боргових зобов'язань перед іноземними кредиторами. Проте допускається оплата процентних платежів за відповідними кредитами за дотримання визначених умов.

Серед існуючих станом на сьогодні обмежень щодо здійснення транскордонних переказів валютних цінностей вважаємо за необхідне привернути увагу до обмеження у здійсненні українськими компаніями транскордонних переказів, спрямованих на виконання рішень суду щодо іноземних компаній, мирових угод, укладених у процесі судового розгляду, та угод, укладених у результаті розгляду судом справ про визнання та надання дозволу на виконання рішення іноземного суду.

У судовій практиці часто можна зіткнутись із ситуацією, яка пов'язана з наданням юридичних послуг іноземному клієнту з ЄС. Ухвалою Овідіопольського районного суду Одеської області від 2 серпня 2022 року задоволено клопотання представника заявника про надання дозволу на примусове виконання в Україні рішення Апеляційного суду міста Флоренція (Італія) [14].

Після набрання цим рішенням суду законної сили сторони досягли домовленості про припинення зобов'язання боржника (української компанії) внаслідок прощення боргу кредитором (іноземної компанії) та добровільної сплати боржником залишку заборгованості перед кредитором у частині від суми початкової заборгованості. Банк, в якому обслуговується боржник, відмовив у здійсненні такої операції, посилаючись на положення п. 14 Постанови НБУ № 18, на тій підставі, що перелік винятків із загального правила про заборону здійснення транскордонних переказів такої можливості не містить. З огляду на це і виконання компанією – резидентом України рішення іноземного суду, яке набрало законної сили та дозвіл на примусове виконання якого було отримано компанією-нерезидентом у передбачений чинним законодавством України спосіб, також є неможливим.

На нашу думку, таке обмеження було б доцільно зняти тому, що, по-перше, такі випадки є систематичними, і, по-друге, у зв'язку із тим, що це сприятиме виконанню Україною міжнародних зобов'язань, передбачених Конвенцією про визнання та виконання іноземних судових рішень у цивільних або комерційних справах, яка набуло чинності для України з 1 вересня 2023 року [16], адже ця Конвенція спрямована на «забезпечення ефективного доступу усіх до правосуддя шляхом судового співробітництва», а також на «вдосконалення такого співробітництва щодо визнання і виконання судових рішень у цивільних або комерційних справах з метою сприяння ефективному визнанню і виконанню таких рішень», що очевидно не вбачається можливим без внесення необхідних змін до Постанови НБУ № 18.

З огляду на зазначене було б доречним ініціювати внесення змін до постанови Правління Національного банку України «Про роботу банківської системи в період запровадження воєнного стану» № 18 від 24 лютого 2022 року щодо доповнення переліку винятків із заборон, передбачених п. 14 постанови, можливістю здійснювати транскордонні перекази валютних цінностей з України / переказ коштів на кореспондентські рахунки банків-нерезидентів у гривнях / іноземній валюті, у частині виконання юридичними особами – резидентами приватної форми власності рішень іноземних судів на користь нерезидентів, а також мирових угод, укладених сторонами у процесі судового розгляду.

Окремо слід виділити п. 142 Постанови НБУ № 18, яким встановлено, що граничні строки розрахунків за операціями з експорту та імпорту товарів становлять 180 календарних днів і застосовуються до операцій, здійснених з 5 квітня 2022 року. А щодо операцій, які були здійснені до цієї дати, діє строк у 365 днів. Також банк не має права завершити здійснення валютного нагляду за дотриманням резидентами граничних строків розрахунків за операцією з експорту / імпорту товарів на підставі документів про припинення зобов'язань зарахуванням зустрічних однорідних вимог.

Граничні строки розрахунків не поширюються на імпорт товарів (уключаючи незавершені розрахунки за угодою), якщо сума операції (в еквіваленті за курсом НБУ на дату здійснення операції) менше розміру, передбаченого Законом України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню

розповсюдження зброї масового знищення», тобто менше 400 000,00 (чотириста тисяч) грн у еквіваленті, крім випадків дроблення операцій з експорту товарів або дроблення валютних операцій.

Особливості встановлення граничних строків розрахунків за операціями з експорту та імпорту товарів встановлено ст. 13 Закону України «Про валюту і валютні операції» від 21.06.2018 № 2473-VIII [2]. Так, ч. 5 ст. 13 цього Закону встановлено, що порушення строку розрахунків зумовлює нарахування пені за кожний день прострочення в розмірі 0,3% суми неoderжаних грошових коштів за договором (вартості недопоставленого товару) у національній валюті (у разі здійснення розрахунків за зовнішньоекономічним договором (контрактом)) або в іноземній валюті, перерахованій у національну валюту за курсом НБУ, встановленим на день виникнення заборгованості.

І ще треба відзначити одну постанову Правління НБУ «Про розкриття інформації щодо зв'язків клієнтів із державою, що здійснює збройну агресію проти України» № 26 від 16 березня 2023 року [17]. Згідно з п. 1 згаданої постанови НБУ зобов'язав банки України та філії іноземних банків в Україні виявляти та документувати інформацію про зв'язки клієнтів та їх контрагентів із державою, що здійснює збройну агресію проти України, та громадянами / резидентами такої держави.

Банки зобов'язані своєчасно та в повному обсязі надавати на запит Національного банку України у визначених форматі, структурі та вигляді достовірну інформацію, матеріали, документи (їх копії та/або витяги з них) про зв'язки клієнтів та їх контрагентів.

Також банки зобов'язані щокварталу не пізніше 10 робочого дня місяця, наступного за звітним кварталом, надавати Національному банку України відповідно до нормативно-правового акта, який регулює правила організації статистичної звітності, що подається до Національного банку України, інформацію про наявність / відсутність клієнтів банку, які мають зв'язки з державою, що здійснює збройну агресію проти України, та громадянами / резидентами такої держави.

Висновки. Отже, після введення НБУ валютних обмежень і заборон в умовах повномасштабного вторгнення РФ в Україну та введення воєнного стану український бізнес і банки зокрема вперше за всю історію незалежності країни зіткнулися з такими викликами.

Необхідно зазначити, що на сьогодні нові пом'якшення та/або скасування валютних заборон стосовно здійснення валютних операцій вводяться майже щомісячно. Окремо юридичним особам слід приділити увагу щодо дотримання граничних строків розрахунків за операціями з експорту та імпорту товарів, які становлять 180 календарних днів і застосовуються до операцій, здійснених з 5 квітня 2022 року.

На основі аналізу судової практики пропонуємо внести зміни до п. 14 Постанови НБУ № 18 щодо доповнення підпунктами 46 і 47 переліку винятків із обмежень:

«...46) усіх операцій, пов'язаних із виконанням Конвенції про визнання та виконання іноземних судових рішень у цивільних або комерційних справах від 2 липня 2019 року;

47) операцій, пов'язаних із виконанням юридичними особами – резидентами приватної форми власності рішень іноземних судів і мирових угод, укладених сторонами у процесі та/або внаслідок розгляду справи судом, включаючи справи щодо визнання та надання дозволу на виконання рішень іноземних судів в Україні.»

Список використаних джерел

1. Качан О. О. Банківське право: навчальний посібник. Київ: Юрінком Інтер, 2000. 288 с.
2. Про валюту і валютні операції: Закон України від 21.06.2018 р. № 2473-VIII / Верховна Рада України. *Офіційний вісник України*. 2018. № 54. Стор. 19. Ст. 1883.
3. Банківське право України: навчальний посібник / А. М. Жуков та ін.; за заг. ред. А. О. Селіванова; Національний банк України. Київ: Видавничий Дім «Ін Юре», 2000. 384 с.
4. Про систему валютного регулювання та валютного контролю: Декрет Кабінету Міністрів України від 19 лютого 1993 року № 15-93 / Кабінет Міністрів України. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 17. Ст. 184.
5. Шереметьєва О. Ю. Регулювання та управління валютними ризиками: правовий аспект: монографія. Київ: КНЕУ, 2017. 213 с.
6. Про роботу банківської системи в період запровадження воєнного стану: постанова Правління НБУ № 18 від 24 лютого 2022 року / Національний банк України. *Офіційний вісник України*. 2022. № 19. Стор. 317. Ст. 1042.

7. Про внесення змін до постанови Правління НБУ від 24 лютого 2022 року № 18 «Про роботу банківської системи в період запровадження воєнного стану»: постанова Правління НБУ № 21 від 24 лютого 2022 року / Національний банк України. *Офіційний вісник України*. 2022. № 19. Стор. 319. Ст. 1045.
8. Про деякі питання діяльності банків України та банківських груп: постанова Правління НБУ від 25 лютого 2022 року № 23 / Національний банк України. *Офіційний вісник України*. 2022. № 21. Стор. 7. Ст. 1127.
9. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України від 24 лютого 2022 року № 64/2022 / Президент України. *Офіційний вісник України*. 2022. № 46. Стор. 16. Ст. 2497.
10. Про застосування заборони ввезення товарів з Російської Федерації: постанова КМУ № 426 від 09.04.2022 року / Кабінет Міністрів України. *Офіційний вісник України*. 2022. № 33. Стор. 256. Ст. 1785.
11. Про внесення змін до постанови Правління Національного банку України від 24 лютого 2022 року № 18: постанова Правління НБУ від 30 листопада 2023 року № 155 / Національний банк України. *Офіційний вісник України*. 2024. № 3. Стор. 78. Ст. 119.
12. Про внесення змін до постанови Правління Національного банку України від 24 лютого 2022 року № 18: постанова Правління НБУ від 20 лютого 2024 року № 24 / Національний банк України. *Офіційний вісник України*. 2024. № 23. Стор. 51. Ст. 1490.
13. Про внесення змін до постанови Правління Національного банку України від 24 лютого 2022 року № 18: постанова Правління НБУ від 2 жовтня 2023 року № 121 / Вебсайт Національного банку України. URL: https://bank.gov.ua/ua/legislation/Resolution_02102023_121 (дата звернення: 29.03.2024 р.)
14. Стратегії пом'якшення валютних обмежень, переходу до більшої гнучкості обмінного курсу та повернення до інфляційного таргетування. Національний банк України. Вебсайт Національного банку України. URL https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Strategy_for_easing_FX_restrictions_07-07-2023.pdf?v=7 (дата звернення: 29.03.2024 р.)
15. Ухвала Овідіопольського районного суду Одеської області від 2 серпня 2022 року, справа № 509/766/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/105829897> (дата звернення: 29.03.2024 р.)
16. Конвенція про визнання та виконання іноземних судових рішень у цивільних або комерційних справах від 2 липня 2019 року. *Офіційний вісник України*. 2023. № 84 / № 58; 29.07.2022; стор. 32, стор. 206, ст. 4898.
17. Про розкриття інформації щодо зв'язків клієнтів із державою, що здійснює збройну агресію проти України: постанова Правління НБУ № 26 від 16 березня 2023 року / Національний банк України. *Офіційний вісник України*. 2023. № 36. Стор. 101. Ст. 1938.

References

1. Kachan O. O. *Bankivske pravo: navchalnyi posibnyk*. Kyiv: Yurinkom Inter, 2000. 288 s.
2. Pro valiutu i valiutni operatsii: Zakon Ukrainy vid 21.06.2018 r. № 2473-VIII / Verkhovna Rada Ukrainy. *Ofitsiynyi visnyk Ukrainy*, 2018. № 54, stor. 19, st. 1883.
3. *Bankivske pravo Ukrainy: navchalnyi posibnyk* / Zhukov A. M. ta in.; za zah. red. A. O. Selivanova; Natsionalnyi bank Ukrainy. Kyiv: Vydavnychi Dim «In Yure», 2000. 384 s.
4. Pro systemu valiutnoho rehuliuвання ta valiutnoho kontroliu: Dekret Kabinetu ministriv Ukrainy vid 19 liutoho 1993 roku № 15-93 / Kabinet Ministriv Ukrainy. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, 1993, № 17, st. 184.
5. Sheremetieva O. Iu. *Rehuliuвання ta upravlinnia valiutnymy ryzykamy: pravovyi aspekt: monohrafiia*. Kyiv: KNEU, 2017. 213 s.
6. Pro robotu bankivskoi systemy v period zaprovadzhennia voiennoho stanu: Postanova Pravlinnia NBU № 18 vid 24 liutoho 2022 roku / Natsionalnyi bank Ukrainy. *Ofitsiynyi visnyk Ukrainy*, 2022 r., № 19, stor. 317, st. 1042.
7. Pro vnesennia zmin do postanovy Pravlinnia NBU vid 24 liutoho 2022 roku № 18 «Pro robotu bankivskoi systemy v period zaprovadzhennia voiennoho stanu»: Postanova Pravlinnia NBU № 21 vid 24 liutoho 2022 roku / Natsionalnyi bank Ukrainy. *Ofitsiynyi visnyk Ukrainy*, 2022 r., № 19, stor. 319, st. 1045.
8. Pro deiaki pytannia diialnosti bankiv Ukrainy ta bankivskykh hrup: Postanova Pravlinnia NBU vid 25 liutoho 2022 roku № 23 / Natsionalnyi bank Ukrainy. *Ofitsiynyi visnyk Ukrainy*, 2022 r., № 21, stor. 7, st. 1127.
9. Pro vvvedennia voiennoho stanu v Ukraini: Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 24 liutoho 2022 roku № 64/2022 / Prezydent Ukrainy. *Ofitsiynyi visnyk Ukrainy*, 2022 r., № 46, stor. 16, st. 2497.
10. Pro zastosuvannia zaborony vvezennia tovariv z Rosiiskoi Federatsii: postanova KМУ № 426 vid 09.04.2022 roku / Kabinet Ministriv Ukrainy. *Ofitsiynyi visnyk Ukrainy*, 2022 r., № 33, stor. 256, st. 1785.

11. Pro vnesennia zmin do postanovy Pravlinnia Natsionalnoho banku Ukrainy vid 24 liutoho 2022 roku № 18: Postanova Pravlinnia NBU vid 30 lystopada 2023 roku № 155 / Natsionalnyi bank Ukrainy. *Ofitsiinyi visnyk Ukrainy*, 2024 r., № 3, stor. 78, st. 119.
12. Pro vnesennia zmin do postanovy Pravlinnia Natsionalnoho banku Ukrainy vid 24 liutoho 2022 roku № 18: Postanovoiu Pravlinnia NBU vid 20 liutoho 2024 roku № 24 / Natsionalnyi bank Ukrainy. *Ofitsiinyi visnyk Ukrainy*, 2024 r., № 23, stor. 51, st. 1490.
13. Pro vnesennia zmin do postanovy Pravlinnia Natsionalnoho banku Ukrainy vid 24 liutoho 2022 roku № 18: Postanova Pravlinnia NBU vid 2 zhovtnia 2023 roku № 121 / Natsionalnyi bank Ukrainy. URL: https://bank.gov.ua/ua/legislation/Resolution_02102023_121 (data zvernennia: 29.03.2024 r.)
14. Stratehii pomiakshennia valiutnykh обмежен, perekhodu do bilshoi hnuchkosti obminnoho kursu ta povnennia do inflatsiinoho tarhetuvannia. *Natsionalnyi bank Ukrainy. Veb-sait*. URL https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Strategy_for_easing_FX_restrictions_07-07-2023.pdf?v=7 (data zvernennia: 29.03.2024 r.)
15. Ukhvala Ovidiopol'skoho raionnoho sudu Odeskoi oblasti vid 2 serpnia 2022 roku, sprava № 509/766/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/105829897> (data zvernennia: 29.03.2024 r.)
16. Konventsiiia pro vyznannia ta vykonannia inozemnykh sudovykh rishen u tsyvilnykh abo komertsiiynykh spravakh vid 02 lypnia 2019 roku. *Ofitsiinyi visnyk Ukrainy*, 2023 r., № 84, / № 58; 29.07.2022; stor. 32, stor. 206, st. 4898.
17. Pro rozkryttia informatsii shchodo zviazkiv kliientiv iz derzhavoiu, shcho zdiisniuie zbroinu ahresiiu proty Ukrainy: Postanova Pravlinnia NBU № 26 vid 16 bereznia 2023 roku / Natsionalnyi bank Ukrainy. *Ofitsiinyi visnyk Ukrainy*, 2023 r., № 36, stor. 101, st. 1938.

Цветков А. М. Правові аспекти валютних обмежень, уведених Національним банком України для бізнесу в умовах воєнного стану

У статті досліджено питання визначення таких понять, як: «валюта», «валютна операція», «валютні цінності» та «валютне регулювання» в законодавстві України та наукових працях вітчизняних вчених. Було проаналізовано введені валютні обмеження та заборони згідно з постановою Правління НБУ «Про роботу банківської системи в період запровадження воєнного стану» № 18 від 24 лютого 2022 року. А також досліджено ряд постанов Правління НБУ у 2023–2024 роках щодо пом'якшення та оптимізування низки валютних обмежень, щоб запобігти непродуктивному відпливу капіталу для захисту міжнародних резервів України та збереження стійкості валютного ринку. Так було розглянуто введення НБУ режиму керованої гнучкості обмінного валютного курсу відповідно до Стратегії пом'якшення валютних обмежень. Акцентовано увагу на тому, що основним критерієм визначення пріоритетності пом'якшення валютних обмежень є нагальність коригування викривлень на ринку та підтримка економічного відновлення з урахуванням відповідних ризиків для курсової стійкості та міжнародних резервів відповідно до розробленої НБУ дорожньої карти. Привернуто увагу до обмеження у здійсненні українськими компаніями транскордонних переказів, спрямованих на виконання рішень суду щодо іноземних компаній, мирових угод, укладених у процесі судового розгляду та угод, укладених у результаті розгляду судом справ про визнання та надання дозволу на виконання рішення іноземного суду. На основі аналізу судової практики запропоновано внести відповідні зміни до п. 14 Постанови Правління НБУ № 18.

Ключові слова: валюта, валютні цінності, валютні операції, валютне регулювання, валютні обмеження, банк, Національний банк України, банківське законодавство.

Tsvytkov A. M. Legal aspects of currency restrictions introduced by the National Bank of Ukraine for business under martial law

The article examines the definition of such concepts as «currency», «currency transaction», «currency values» and «currency regulation» in the legislation of Ukraine and scientific works of domestic scientists. The introduced currency restrictions and prohibitions were analyzed in accordance with the Resolution of the NBU Board «On the operation of the banking system during the introduction of martial law» No. 18 of February 24, 2022. In addition, a number of resolutions of the NBU Board in 2023–2024 regarding softening and optimization of a number of currency restrictions in order to prevent an unproductive outflow of capital to protect Ukraine's international reserves and preserve the stability of the currency market were also studied. Thus, the introduction of the regime of managed flexibility of the exchange rate by the NBU was considered, in accordance with the Strategy for easing currency restrictions. The emphasis is placed on the fact that the main criterion for determining the priority of easing currency restrictions is the urgency of correcting distortions in the market and supporting economic recovery, taking into account the relevant risks for exchange rate stability and international reserves in accordance with the Roadmap developed by the NBU. The author drew attention to the limitation of cross-border transfers by Ukrainian

companies aimed at the execution of court decisions regarding foreign companies, settlement agreements concluded in the course of court proceedings and agreements concluded as a result of the court's review of cases on recognition and granting of permission to execute the judgment of a foreign court. The author draws the attention of businesses to the observance of the deadlines for settlement of operations on export and import of goods, which amount to 180 calendar days and apply to operations carried out from April 5, 2022. Based on the analysis of court practice, it is proposed to make appropriate changes to Clause 14 of the above-mentioned Resolution of the Board of the National Bank of Ukraine No. 18 regarding the addition of clauses 46 and 47 to the list of exceptions to restrictions: «46) all transactions related to the implementation of the Convention on the Recognition and Enforcement of Foreign Court Decisions in Civil or Commercial Matters from July 2, 2019; 47) transactions related to the implementation by resident legal entities of private form of ownership of decisions of foreign courts and settlement agreements concluded by the parties in the process and/or as a result of consideration of the case by the court, including cases regarding the recognition and granting of permission for the implementation of decisions of foreign courts in Ukraine».

Key words: currency, currency values, currency operations, currency regulation, currency restrictions, bank, National Bank of Ukraine, banking legislation.

DOI: 10.33663/2524-017X-2024-15-472-480